

RESEARCH ARTICLE / Araştırma Makalesi
<https://doi.org/10.37093/ijisi.1513357>

Uluslararası Turizm Talebi ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi: Akdeniz Havzası Ekonomilerinden Ampirik Bulgular

Ümit Gaberli*

Arya Akdeniz**

Öz

Bu çalışma, Akdeniz Havzası ülkeleri için cari işlemler dengesi ve uluslararası gelen turist sayısı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma, Akdeniz Havzası ülkelerinde turizmin geliştirilmesinin cari açığın uzun dönemli finansmanında politika aracı olarak kullanılabilmesi hipotezini test etmektedir. Veri setinin mevcudiyetine bağlı olarak, 1998-2019 döneminin analiz edildiği çalışmada kontrol değişkenleri olarak; gayri safi yurt içi hasıla, nominal döviz kuru ve enflasyon oranı yer almaktadır. Yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik sorunlarının tespit edildiği panel veri analizinde; Westerlund'un (2008) geliştirmiş olduğu Durbin-Hausman eşbütünleşme testi üzerinden, seriler arasındaki uzun dönemli ilişki incelenmiştir. Ayrıca Genişletilmiş Ortalama Grup (Augmented Mean Group, AMG) tahmincisiyle; uluslararası turist sayısı ve kontrol değişkenlerinin, cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur. Elde edilen ampirik bulgular, söz konusu değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ima etmektedir. Uluslararası turist sayısının, cari işlemler dengesi üzerinde pozitif yönde etkisi vardır. Nominal döviz kuru ve enflasyonun ise cari işlemler dengesini negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Kısacası, bulgular Akdeniz Havzası'nda turizmin gelişmesinin ekonomik ve sosyal açıdan önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü turizm sektörü cari dengeyi olumlu yönde etkileyerek bu ülkelerin ekonomik istikrarına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, bölgesel iktisat, cari işlemler dengesi, Durbin-Hausman panel eşbütünleşme

JEL Kodları: Z30, Z38, R10

Cite this article: Gaberli, Ü., & Akdeniz, A. (2024). Uluslararası turizm talebi ve cari işlemler dengesi ilişkisi: Akdeniz Havzası ekonomilerinden ampirik bulgular. *International Journal of Social Inquiry*, 17(3), 563–574. <https://doi.org/10.37093/ijisi.1513357>

* Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Siirt, Türkiye (Sorumlu Yazar).
E-posta: umit.gaberli@siirt.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0097-174X>

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, Tekirdağ, Türkiye
E-posta: akdenizarya@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6473-464X>

Article Information

Received 10 July 2024; Revised 26 September 2024; Accepted 10 October 2024; Available online 25 December 2024

Relationship Between International Tourism Demand and Current Account Balance: Empirical Findings from Mediterranean Basin Economies

Abstract

This study examines the relationship between the current account balance and the number of international inbound tourists in Mediterranean Basin countries. The research tests the hypothesis that tourism development can be used as a policy tool in the long-term financing of the current account deficit in the Mediterranean Basin countries. Based on data availability, the analysis covers the period from 1998 to 2019, with gross domestic product, nominal exchange rate, and inflation rate employed as control variables. The Durbin-Hausman cointegration test developed by Westerlund (2008) determines the long-term relationship between variables in panel data analysis, identifying cross-sectional dependence and heterogeneity problems. In addition, the effects of international tourists and control variables on the current account balance are demonstrated using the Augmented Mean Group (AMG) estimator. Empirical findings identify a long-term relationship among the variables. Moreover, it is found that the number of international tourists positively affects the current account balance, whereas nominal exchange rates and inflation negatively affect the dependent variable. In short, the findings show that the development of tourism in the Mediterranean Basin is significant from an economic and social perspective because the tourism sector contributes to the financial stability of these countries by positively affecting the current account balance.

Keywords: Tourism, regional economics, current account balance, Durbin-Hausman panel cointegration

JEL Codes: Z30, Z38, R10

1. Giriş

Cari işlemler açığı özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal yapıda istikrarsızlığa yol açtığı için önemli bir ekonomik problemdir. Söz konusu açık, sermaye hesapları ve/veya rezervler kalemiyle kapatılması gereken ekonomik bir olgudur (Türkmen, 2018, s. 531). Cari işlemler açığı, sermaye hesaplarının önemli alt bileşenlerinden doğrudan yabancı yatırımlarla finanse edilebileceği gibi ülkeye para girişini ifade eden diğer sermaye alt hesaplarıyla da finanse edilebilmektedir. Bu hesapların yetersiz kalması durumunda, merkez bankasının resmi rezerv hesabı da kullanılabilir (Keskin, 2017). Bu anlamda, söz konusu açıkların para girişleriyle kapatılmasında önemli döviz kaynaklarından birini uluslararası turizm gelirleri oluşturmaktadır.

Uluslararası turizm faaliyetleri özellikle kitle turizminin geliştiği ülkelerde önemli döviz kaynaklarından birisidir. Ayrıca, uluslararası düzeyde seyahat eden kişi sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Dünya Bankası (2024) verilerine göre, 1995 yılında dünya genelinde 1,08 milyar kişi seyahat ederken, 2019'da bu rakam 2,4 milyara yani yaklaşık 2,5 katına çıkmıştır. Bu veriler, dünya genelinde turizm talebinin azımsanamayacak derecede arttığını göstermektedir. Dolayısıyla, dünya konjonktürüne paralel olarak artan turizm talebinden alınan payın arttırılması ciddi ekonomik istikrarsızlıklara yol açan cari açığın finanse edilmesinde potansiyel bir politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı ülke ve bölgeler için yapılan analizler genel olarak turizm gelirlerinin cari dengeyi olumlu etkilediği (Walterskirchen, 1998; Thano, 2015; Şit, 2016; Gidey, 2021) sonucuna ulaşarak, söz konusu bu görüşü desteklemektedir. Ancak, uzun dönemde varlığı tespit edilen bu etkinin zayıf olduğunu (Lorde vd., 2013), turizm gelirlerinin cari açık problemini kısmi olarak çözebileceğini (Narayan vd., 2021); hatta kısa dönem için turizmin cari dengeye olumsuz yansıdığını ileri süren (Uslu, 2020) analizler de bulunmaktadır. Dış ticaret açısından ise uzun dönemde sadece turizmin dış ticarete değil, dış ticaretin de turizm sektörüne etkileri olduğunu (Kadir & Yussuf, 2010; Surugiu & Surugiu, 2011; Kumar vd., 2019)

ileri sürmek de mümkündür. Bu yüzden, sektördeki talebin ve bunun sonucundaki gelirlerin uzun dönemde cari açığı finanse etmek için kullanılıp kullanılmayacağı, farklı ülke ve bölgeler için araştırılmaya değerdir. Bu çalışma, yukarıda ifade edilen ilişkinin varlığını Akdeniz Havzası için ampirik olarak araştırarak, turizm ve cari açık arasındaki uzun dönemli ilişkiye ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, turizm sektörü aracılığıyla sağlanan döviz gelirlerinin cari açığın finansmanında politika aracı olarak kullanılma potansiyelinin; kitle turizminin geliştiği ülkelerin coğrafi olarak yoğunlaştığı ilgili bölgede daha yüksek olabileceği varsayımıyla Akdeniz Havzası'na odaklanılmıştır. Cari işlemler dengesi ile söz konusu bölgedeki destinasyonların ziyaretçi sayıları arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilirse, turizm sektörünü geliştirmenin açıkların finanse edilmesinde önemli bir politika olabileceği sonucuna ulaşılabacaktır.

Uluslararası turizm talebinin cari işlemler dengesi üzerinde uzun dönemli etkisinin olup olmadığına odaklandığımız çalışmanın bir sonraki bölümünde ilgili literatür incelenmiştir. Ardından panel eşbütünleşme ifade edilmiş ve diğer bölümde veri seti ile bulgulara yer verilmiştir. Son bölüm, sonuçların değerlendirilmesine ve politika önerilerine ayrılmıştır.

2. Literatür

Cari denge ve turizm ilişkisi ülke düzeyinde analiz edilebildiği gibi belirli ülke grupları üzerinden bölgesel olarak da analiz edilebilmektedir. Literatürde, cari denge ve turizm ilişkisini inceleyen az sayıda çalışma olduğundan, birçok çalışma literatür taraması bölümlerinde ağırlıklı olarak turizm ve büyüme ilişkisini ele alan çalışmaları sunmuştur. Bu önemli eksiğin giderilmesi amacıyla, çalışmamızın bu bölümünde sadece cari denge/dış ticaret dengesi ile turizm ilişkisi literatürüne odaklanılacaktır.

Cari denge/dış ticaret dengesi ile turizm arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmalarda ağırlıklı olarak eşbütünleşme ve nedensellik ilişkilerine odaklanılmıştır. Ayrıca ampirik analizlerde VAR (Vector Autoregressive) analizi, Granger Nedensellik Analizi, ARDL (Autoregressive Distributed Lag) ve NARDL (Nonlinear Autoregressive Distributed Lag) testi gibi yaklaşımlar da kullanılmıştır. Eşbütünleşme ilişkisinin incelendiği çalışmalarda cari denge/dış ticaret dengesi ile turizm arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu sonucuna farklı örneklerle üzerinden ulaşılmıştır.

Örneğin, Rafiq vd. (2023) doğrusal olmayan sınır testi yaklaşımı kullanarak Pakistan'da dış ödemeler dengesi açıkları ile turizm gelirleri arasında asimetric bir eşbütünleşme ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Bulgular, 1995-2019 döneminde turizmdeki olumlu gelişmelerin dış ödemeler dengesi açığını % 27 oranında azalttığını, olumsuz gelişmelerin ise % 2,3 oranında arttırdığını göstermektedir. Avustralya örneğinde ise Kulendran ve Wilson (2000), 1982Ç1-1997Ç4 dönemini kapsayan çeyreklik verilerle yaptığı analizde, Avustralya'nın en büyük ticaret ve seyahat partnerleri olan Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve Japonya ülkeleri arasında uzun dönemli ilişki olduğunu göstermiştir. İş veya tatil seyahati ayrımında ise iş seyahati ile toplam ticaret açısından Avustralya ile ABD, Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve Japonya arasında uzun dönemli ilişkiler bulunmaktadır. Tatil seyahatleri ile toplam ticaret açısından ise sadece Birleşik Krallık ve Japonya ile uzun dönemli bir ilişki söz konusudur. Odhiambo ve Saungweme (2022) ise benzer şekilde, 12 Sahra Altı Afrika ülkesi için; 1995-2019 döneminde uluslararası turist sayısı ile hem ihracat ve ithalatın hem de toplam ticaretin gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) payları

arasında uzun dönemli ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan, dış ticaret ya da dışa açıklık göstergeleriyle turizm arasındaki nedensellik ilişkilerine odaklanan çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin, Kadir ve Yussof (2010), Malezya ekonomisine dair 1995Ç1-2006Ç4 dönemi çeyreklik verilerle gerçekleştirdikleri analizde; toplam ticaret, ithalat ve ihracattan uluslararası turizm gelirlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığına ulaşmışlardır. Kumar vd. (2019) ise ABD ekonomisine ilişkin 1999:01-2018:02 dönemi aylık verileriyle gerçekleştirdikleri analizde, artan ticaretin daha yüksek turizm gelirlerine yol açtığını tespit etmişlerdir. Surugiu ve Surugiu'nin (2011) 1990-2009 dönemi Romanya analizinde de ithalat ve ihracat toplamının GSYH'ye oranı şeklinde ifade edilen dışa açıklıktan turistlerin harcamalarına doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Çalışmamızın örneklemini oluşturan Akdeniz Havzası'na ilişkin turizm ile ilgili birçok çalışma bulunmasına rağmen, bilindiği kadarıyla söz konusu bölgede turizm ve cari işlemler dengesi ilişkisini ele alan ampirik çalışma bulunmamaktadır. Ancak, Akdeniz Havzası'nda ithalat ve ihracat ile turizm arasındaki bağı araştırılmasına Özcan (2016) örnek olarak verilebilir. 16 Akdeniz ülkesi için 1995-2003 döneminde yapılan analizde; örneklem geneli için, ithalat ve gelen uluslararası turist sayısı arasında çift yönlü nedenselliğin varlığına, ihracattan uluslararası turist sayısına doğru ise tek yönlü nedenselliğin varlığına ulaşılmıştır. Ülkeler özelinde bakıldığında ise sadece Tunus örneğinde çift yönlü nedenselliğe rastlanırken, Fransa, İtalya, Arnavutluk için turizmden ihracata doğru tek yönlü nedensellik; Mısır, Yunanistan ve Fas ekonomilerinde ise tam tersine ihracattan turizme doğru tek yönlü nedensellik söz konusudur. Cezayir, Bosna-Hersek, Hırvatistan, İsrail, Lübnan, Malta, Slovenya, İspanya ve Türkiye gibi Akdeniz ülkeleri içinse ihracat ve turizm arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. İthalat açısından bakıldığında ise Fas ve Tunus için çift yönlü nedenselliğe rastlanırken, Arnavutluk, Cezayir, Fas, Slovenya, Tunus ve Yunanistan için turizmden ithalata doğru tek yönlü nedensellik söz konusudur. Mısır ve Türkiye ekonomilerinde ise nedenselliğin yönü ithalattan turizme doğrudur. Diğer yandan, Akdeniz Havzası'nda yer alan farklı ülkelerdeki turizm ve cari denge/dış ticaret dengesi ilişkisini ülke bazında inceleyen çalışmalara oldukça az rastlanmaktadır. Örneğin, Akdeniz Havzası'ndaki Türkiye özelindeki çalışmalar 2000 öncesini de kapsayan dönemler için birbirinden farklı sonuçlara ulaşılırken, sadece 2000 ve sonrasını kapsayan dönemlerde birbirini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Şit (2016), Türkiye'nin 1980-2015 dönemini kapsayan analizde; cari açık ile turizm gelirleri arasında uzun dönemli ve negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer dönemde, Çelik Uğuz (2014) bu kez dış ticaret açığı ve turizm gelirleri arasında uzun dönemli ilişki olduğunu tespit etmiştir. 1984-2010 dönemi bulguları, turizm gelirlerindeki artışın dış ticaret açığını azalttığını göstermektedir. Ancak, Turan Koyuncu (2015) turizm geliri ile cari işlemler açığı, büyüme hızı ve reel döviz kuru arasındaki ilişkiyi incelediği 1980-2014 dönemi analizinde; aksi bir sonuca ulaşarak, serilerin eşbütünlük olmadığını tespit etmiştir. Diğer taraftan, sadece 2000 ve sonrası yılları içeren dönemsel Türkiye analizlerinden Aydın ve Levent (2023), 2005-2021 döneminde turizm gelirleri ile hem ekonomik büyümenin hem de cari dengenin eşbütünlük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer dönemi (2003:01-2018:09) aylık veriler ile analiz eden Uslu (2020) da turizm gelirleri ve cari işlemler açığının eşbütünlük olduğunu tespit etmiştir. Bunların dışında, Türkiye özelindeki çalışmalar, turizm gelirleri ile cari işlemler ya da dış ticaret açıkları arasındaki nedensellik ilişkilerini de analiz etmişlerdir. Bu çalışmalardan bazılarında cari işlemler açığı ve turizm arasında çift yönlü

nedensellik (Bozgeyik & Eban, 2017; Kara vd., 2012; Saçık vd., 2019) tespit edilirken, bazı çalışmalarda turizmden cari açığa doğru tek yönlü nedenselliğin varlığına (Aydın & Levent, 2023; Şit, 2016; Turan Koyuncu, 2015; Malik vd., 2010) ulaşılmıştır. Ancak, bilindiği kadarıyla cari işlemler açığından turizme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini tespit eden çalışma bulunmamaktadır.

Literatür taraması sonucu elde edilen bulgular, Akdeniz Havzası'nda turizmin geliştirilmesinin, cari işlemler dengesi üzerindeki etkisinin incelenmeye değer bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Veri Seti, Model ve Yöntem

Akdeniz Havzası ekonomileri için cari işlemler dengesi ve turizm talebi arasındaki ilişkiyi incelediğimiz çalışmada, verisine ulaşılabilen 11 (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Fas, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Malta, Mısır, Slovenya, Tunus ve Türkiye) ülke ekonomisi, veri setinin mevcudiyetine bağlı olarak, 1998-2019 dönemi için analiz edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada cari işlemler dengesinin GSYH'ye oranı ve uluslararası gelen turist sayısının yanı sıra; GSYH, nominal döviz kuru ve enflasyon oranı değişkenleri kullanılmıştır. Uluslararası gelen turist sayısı, GSYH ve döviz kurunun yıllık yüzde değişimlerinin hesaplandığı çalışmada, diğer değişkenler düzey değerlerinde ele alınmıştır. Seriler arasındaki olası düzey farklılığının önlenmesi amacıyla, tüm seriler standardize edilmiştir. Döviz kuru haricindeki değişkenlerin hepsi, Dünya Bankası'nın World Development Indicators veri tabanından elde edilmiş olup; çalışma kapsamında yer alan ekonomilere ilişkin döviz kuru değişkenleri ise FRED (Federal Reserve Economic Data) veri tabanı aracılığıyla temin edilmiştir. Cari işlemler dengesi ve turizm talebi ilişkisinin analiz edildiği modeli aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz (Bkz. denklem 1):

$$cab_{it} = \alpha + \beta_1 tourist_{it} + \beta_2 gdp_{it} + \beta_3 er_t + \beta_4 inf_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Burada i Akdeniz Havzası bölgesinde yer alan ülkeleri yani yatay kesitleri ifade ederken, t yıllık sıklıktaki zaman değişkenine karşılık gelmektedir. Modeldeki hata terimi ise u_{it} ifadesi üzerinden ortaya konulmaktadır. Cari işlemler dengesi (cab_{it}) ve turizm talebi ($tourist_{it}$) arasındaki ilişkinin incelendiği ilgili analizdeki kontrol değişkenleri olan GSYH, döviz kuru ve enflasyon ise sırasıyla gdp_{it} , er_{it} ve inf_{it} simgeleriyle gösterilmektedir.

Akdeniz Havzası ülkelerinin analiz edilmesi nedeniyle veri seti, kesit ($N = 11$) ve zaman boyutunu ($T = 22$) aynı anda içermektedir. Panel veri olarak nitelendirilen bu veri setinin kullanımı serbestlik derecesinin artmasını, çoklu doğrusal bağlantı sorununun ise azalmasını sağlarken; sonuçların etkinliğini de arttırmaktadır (Topal & Ünver, 2016, s. 62). Ancak, kesit birimlerinden herhangi birine gelebilecek şokun tüm yatay kesitleri aynı şekilde etki etmesi; bir başka ifadeyle yatay kesit bağımlılığı söz konusu olduğunda bunun dikkate alınmaması, tahmin sonuçlarını sapmalı ve tutarsız hale getirmektedir (Altıntaş & Mercan, 2015, ss. 359-361; Mercan, 2014, s. 235). Bu nedenle yatay kesit bağımlılığının varlığı durumunda, bunun göz ardı edilmemesi adına; öncelikle panel veri setinin yatay kesit bağımlılığı test edilecektir. Ayrıca analizde kullanılacak uygun test ve tahmin yöntemlerinin tam olarak belirlenmesinde, serilerin homojenlik durumu da dikkate alınmalıdır.

Yatay kesit bağımlılığının var olup olmadığının tespitinde kullanılan testler arasında, Pesaran vd.'nin (2008) geliştirmiş olduğu LM_{adj} testi; T ve N 'nin olası tüm koşulları için kullanılabilir (Altıntaş & Mercan, 2015, s. 359; Topal, 2017, s. 193). Panel veri analizinde doğru yöntemin belirlenebilmesi için diğer önemli bir unsur olan, homojenliğin incelenmesinde ise Pesaran ve Yamagata'nın (2008) ortaya koyduğu $\tilde{\Delta}$ ve $\tilde{\Delta}_{adj}$ testleri kullanılmaktadır. Söz konusu testlerden $\tilde{\Delta}$ testi büyük örneklem için; $\tilde{\Delta}_{adj}$ testi ise küçük örneklem durumları için geliştirilmiştir.

Diğer taraftan, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı diğer bir ifadeyle uzun dönemli ilişkinin olması durumunda; (1) numaralı denklem tahmininde kullanılacak yöntemin seçiminde, bu ilişkinin dikkate alınması gerekmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin incelenmesinde; öncelikli olarak serilerin durağanlık özellikleri ele alınmalıdır. Bu kapsamda panel birim kök testleri, kesitlerin bağımlılık durumlarına göre ikiye ayrılmaktadır. Birinci nesil birim kök testleri, kesitlerin bağımsız olduğunu varsayarken; ikinci nesil birim kök testleri ise yatay kesit bağımlılığı durumlarında kullanılmaktadır. Örneğin Harris ve Tzavalis (1999) ve Hadri'nin (2000) geliştirdiği testler, yatay kesitlerin bağımsız olduğu durumda kullanılmaktadır. Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CADF ve Im vd. (2003) tarafından geliştirilen Im -Pesaran-Shin (IPS) testindeki t -bar istatistiğinin genişletilerek modifiye edilmesi ile elde edilen yatay kesit genişletilmiş IPS (CIPS) test istatistikleri ise yatay kesit bağımlılığını dikkate almaktadır (Pesaran, 2007, ss. 266-267). Serilerin aynı dereceden durağan olmaları durumunda, Gengenbach vd.'nin (2016) ortaya koyduğu panel eşbütünleşme testi kullanılabilir. Öte yandan bağımlı değişkenin düzeyde birim kök içerdiği ve birinci farkta durağan olduğu, ayrıca bağımsız değişkenlerin ise düzeyde durağan olduğu durumlarda ise Westerlund'un (2008) ortaya koyduğu Durbin-Hausman eşbütünleşme testi tercih edilebilir. Bu test homojen ve heterojen panellerin her ikisi için de kullanılabilir. Heterojenlik varsayımı geçerli iken grup istatistiği, homojenlik varsayımının geçerli olduğu durumda panel istatistiği dikkate alınmaktadır (Çelik & Erdemli, 2021, s. 1165; Çelik & AYTEKİN, 2023, s. 196; Westerlund, 2008, s. 1997).

Son olarak (1) numaralı denklemin tahmin edilmesinde, Eberhardt ve Bond (2009) ile Eberhardt ve Teal'in (2010) ortaya koydukları Genişletilmiş Ortalama Grup (AMG) modeli kullanılmıştır. Söz konusu tahminci, heterojenlik ve yatay kesit bağımlılığı olması durumunda dirençlidir. Benzer şekilde AMG tahmincisi, serilerin eşbütünleşik olması durumunda da kullanılabilir. Son olarak ilgili tahminci, farklı derecede olsa bile tüm kesitleri eşanlı olarak etkileyen şokları modelleyebilir (Pesaran & Tosetti, 2007).

4. Ampirik Bulgular

Bu çalışmada, 1998-2019 dönemi için ($T=22$), Akdeniz Havzası bölgesinde yer alan ekonomiler ($N=11$) incelenmektedir. Bu kapsamda zaman serisinin, yatay kesite göre daha büyük boyutta olması nedeniyle; Pesaran (2004) CD_{LM} testi kullanılmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 1'de, CD_{LM} testinin sonuçları ifade edilmektedir.

Tablo 1

Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

	Pesaran (2004) CD_{LM} Testi	Olasılık Değeri
Model	26.60***	0.000

Not: *** değeri %1 istatistiksel anlamlılık seviyesinde, yatay kesit bağımlılığının var olduğunu göstermektedir.

CD_{LM} testinin boş hipotezi "yatay kesitler arasında bağımlılık yoktur" şeklindedir. Yukarıdaki tabloda yer alan test istatistiklerine göre, boş hipotez reddedilmekte ve dolayısıyla modelin genelinde yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı, kesit birimlerinin birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, uygun tahminciye karar verebilmek için gerekli olan önsel testlerden eğim katsayılarının homojenliği testi de zaman boyutunun kesit boyutundan küçük veya büyük olduğu tüm durumlar için kullanılabilen Pesaran ve Yamagata (2008) testi ile sınanmıştır. Tablo 2 homojenlik testinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 2

Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenlik Testi Sonuçları

	İstatistik değeri	Olasılık değeri
$\tilde{\Delta}$	3.859***	0.000
$\tilde{\Delta}_{adj}$	4.526***	0.000

Not: *** değeri %1 istatistiksel anlamlılık seviyesinde, serilerin heterojen olduğunu göstermektedir.

Pesaran ve Yamagata (2008) testinin boş ve alternatif hipotezleri; sırasıyla eğim katsayılarının homojen ve heterojen olduklarını ifade etmektedir. Tablodaki istatistik ve olasılık değerleri, panel veri setinin eğim katsayılarının heterojen olduğunu ima etmektedir. Yatay kesit bağımlılığının var olması nedeniyle, değişkenlerin durağanlık özelliklerinin incelenmesinde; ikinci nesil birim kök testleri arasında yer alan CADF ve CIPS testleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3

Pesaran (2007) CADF ve CIPS Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	CADF	CIPS
cab_{it}	-2.290	-2.236
Δcab_{it}	-3.246***	-3.971***
$tourist_{it}$	-4.344***	-4.515***
$\Delta tourist_{it}$	-4.838***	-5.737***
gdp_{it}	-3.475***	-4.181***
Δgdp_{it}	-4.178***	-5.332***
er_{it}	-4.078***	-3.914***
Δer_{it}	-3.583***	-5.436***
inf_{it}	-3.026***	-4.210***
Δinf_{it}	-3.991***	-5.746***

Not: *** değeri %1 istatistiksel anlamlılık seviyesinde, serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Yukarıda yer alan her iki testin sonucuna göre, bağımlı değişken olan cab_{it} serisi düzeyde birim kök içerdiği için durağan değilken, serinin birinci farkı alındığında durağan hale gelmektedir. Öte yandan modeldeki bağımsız değişkenlerin tamamının ise düzeyde durağan oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, bağımlı değişkenin birinci farkta durağan, bağımsız değişkenlerin ise düzeyde veya birinci farkta durağan olduğu durumlarda; Durbin-Hausman eşbütünleşme testi kullanılabilir. Tablo 4 Durbin-Hausman eşbütünleşme testi sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4

Durbin-Hausman Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Değişkenler	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Durbin Grup İstatistiği	3.084***	0.00
Durbin Panel İstatistiği	2.436***	0.01

Not: *** değeri %1 istatistiksel anlamlılık seviyesinde, seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Denklem (1)'deki modelde heterojenlik söz konusu olduğundan, grup istatistiklerinin dikkate alınması gerekmektedir. Tablodaki grup istatistikleri ve olasılık değerlerine göre eşbütünleşme yoktur şeklindeki boş hipotez reddedilerek, modelde eşbütünleşme ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle, daha önce belirtildiği gibi serilerin eşbütünleşik olması durumunda da model tahminine imkan veren AMG tahmincisiyle elde edilen model katsayıları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5

AMG Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	Z	P > z	[95% Güven Aralığı]	
$tourist_{it}$	0.1634284*	0.0884347	1.85	0.065	-0.0099005	0.3367573
gdp_{it}	0.0772935	0.1657432	0.47	0.641	-0.2475572	0.4021443
er_{it}	-0.0548225**	0.0251685	-2.18	0.029	-0.1041517	-0.0054932
inf_{it}	-0.3821076**	0.171314	-2.23	0.026	-0.7178768	-0.0463384
α	0.260917	0.2846575	0.92	0.359	-0.2970015	0.8188355
Wald Chi2(5) = 13.35				Prob. > Chi2 = 0.00		

Not: * ve ** değerleri sırasıyla %10 ve %5 istatistiksel anlamlılık düzeyinde, ilgili katsayının anlamlı olduğunu göstermektedir.

Model tahmininde seriler arasındaki düzey farklılıklarının ortadan kaldırılabilmesi için tüm seriler standardize edilerek katsayı tahminleri yapılmıştır. Ayrıca yukarıdaki tabloda ifade edilen Wald test istatistiği ve olasılık değerleri, genel olarak modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır (İlhan, 2023, s. 505). Açıklayıcı değişkenlere ilişkin katsayıların anlamlılıkları dikkate alındığında, sabit terim ve gdp_{it} haricindeki tüm açıklayıcı değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı ve katsayı işaretlerinin ise teorik beklentilere uygun olduğu dikkat çekmektedir. 1998-2019 dönemi için elde edilen ampirik bulgular, Akdeniz Havzası ülkelerinde gelen uluslararası turist sayısı arttıkça bunun ev sahibi ülkenin cari dengesine olumlu yansıdığı

şeklindedir. Diğer taraftan, kontrol değişkenleri olan döviz kuru ve enflasyondaki artışlar ise cari dengeye olumsuz yansımaktadır. Bulgular Akdeniz Havzası'nda turizmin teşvik edilmesi gerektiğini göstermektedir. Artan turist sayısı başta yerel işletmeler olmak üzere hizmet sektörüne ve dolayısıyla ekonomiye doğrudan katkı sağlayarak, cari dengenin iyileşmesine aracılık etmektedir. Ancak, turizmin beraberinde getirdiği talep artışı ise enflasyonist baskı yaratacağı için, enflasyondaki artışın cari dengeyi negatif etkilemesi de söz konusu olabilir. Ayrıca, enflasyonun artması ulusal paranın gücünü azaltarak yurtiçi talebi olumsuz etkileyebilmektedir. Diğer taraftan, döviz girişleriyle ulusal paranın değer kazanması da ithalatı cazip hale getirerek cari dengeyi olumsuz etkileyebilmektedir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Akdeniz Havzası'nda yer alan 11 ülke (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Fas, İspanya, İtalya, Kıbrıs, Malta, Mısır, Slovenya, Tunus ve Türkiye) için 1998-2019 dönemindeki uluslararası turizm talebi ve cari denge ilişkisi analiz edilmiştir. Panel veri analizi sonucunda elde edilen bulgular, farklı destinasyon ve bölgeler için elde edilen uluslararası turizm talebinin cari dengeyi olumlu etkilediği yönündeki ampirik bulgularla paralellik göstermektedir.

Model katsayılarının niceliksel büyüklükleri incelendiğinde, enflasyonun cari denge üzerindeki olumsuz etkisinin, uluslararası turizm talebinin olumlu etkilerinden çok daha fazla dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğu göze çarpmaktadır. Döviz kurundaki değişimin cari dengeye olan olumsuz etkisinin ise dikkate değer bir büyüklükte olmadığı görülmektedir. Uluslararası ziyaretçi sayılarındaki artışın cari dengeye olumlu yansımaları, Akdeniz Havzası ekonomilerinde cari açık finansmanında turizmin bir politika aracı olarak kullanılabilmesini göstermektedir. Ancak bu politika uygulanırken, enflasyonun cari denge üzerindeki olumsuz etkilerinin göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır. Çünkü uluslararası turizm talebindeki artışın genel fiyatlar düzeyinde yukarı yönlü bir baskı oluşturma olasılığı yüksektir. Dolayısıyla uluslararası turizm politikası uygulanırken; bu politikaya enflasyonist baskıya neden olabilecek toplam talep artışını yavaşlatmayı hedefleyen, sıkı para politikasının da eşlik etmesi oldukça önemlidir. Ayrıca, turist sayısındaki artışın konaklama dışında diğer mal ve hizmetlere olan talebi arttırması ise üretim artışı ihtiyacını doğurmaktadır. Bu anlamda, üretimde arz kapasitesini arttırma ihtiyacı, uzun dönemli yatırım politikalarının da turizm politikaları ile uyum içinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kısaca, bu çalışmanın sonuçları kısa vadeli turizm politikalarının başarıya ulaşma olasılığının oldukça zayıf olduğuna işaret etmektedir.

Son olarak, çalışmanın bazı açılardan sınırlı olduğunu söylemekte yarar vardır. Analiz sonuçları Akdeniz Havzası ülkelerini kapsamakta ve veri mevcudiyeti dolayısıyla bölgedeki bazı ülkeleri içermemektedir. Bu açıdan sonuçların genellenmemesi, daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak, makro iktisadi politikalar açısından bakıldığında dünya genelindeki yaygın görüşler ile paralellik göstermektedir. Ayrıca çalışmanın bulguları, Akdeniz Havzası için turizmin ekonomik ve sosyal açıdan ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Turizm gelirleri, cari dengeyi olumlu yönde etkileyerek bu ülkelerin ekonomik istikrarına katkıda bulunmaktadır. Ancak, söz konusu etkinin sürdürülebilir olması için stratejik planlama ve politikalar etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Turizm sektörünün ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği sağlandığında, bu bölgelerdeki genel ekonomik performansın ve refahın da artacağını söyleyebiliriz. Son

olarak, küresel ekonomik değişimlere hızlı tepki veren ülkelerin cari dengeleri de çabuk değişim gösterdikleri, kısaca doğrusal olmayan bir yapı sergiledikleri için (Akgül vd., 2007; Koç, 2011) gelecek çalışmaların turizm cari denge ilişkisini doğrusal olmayan modellerle test etmesi yerinde olacaktır.

TEŞEKKÜR

—

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

ETİK

Bu çalışmada etik ilke ve standartlara uyulduğu beyan edilmiştir.

YAZAR KATKI BEYANI

Ümit Gaberli (ID) | Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50.

Arya Akdeniz (ID) | Kavram/fikir; Literatür taraması; Tasarım; Veri toplama/analiz; Veri/bulguların yorumu; Taslağın yazımı; Eleştirel inceleme; Yönetme ve kontrol; Son onay ve sorumluluk. Genel katkı düzeyi %50.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Kaynakça

- Akgül, I., Koç, S., & Koç, S. Ö. (2007, Mayıs 24-25). Cari işlemler dengesi rejim değişim modelleri ile modellenebilir mi? 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi. İnönü Üniversitesi.
- Altıntaş, H., & Mercan, M. (2015). AR-GE harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkeleri üzerine yatay kesit bağımlılığı altında panel eşbütünlük analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(2), 345-376. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002355
- Aydın, F. F., & Levent, C. (2023). Turizm gelirlerinin cari işlemler dengesi ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye üzerine ekonometrik bir uygulama. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(44), 584-600.
- Bozgeyik, Y., & Eban, F. (2017). Türkiye'de turizm gelirlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi: 2000-2015 dönemine ilişkin ampirik çalışma. *The Journal of Social Science*, 11(11), 966-978. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.3445>
- Çelik Uğuz, S. (2014). Türkiye'de cari işlemler dengesi ve turizmin önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(1), 18-22. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.06748>
- Çelik, H., & AYTEKİN, İ. (2023). Küreselleşme ve iktisadi büyümenin gıda güvenliği üzerindeki etkisi: MİST ülkeleri için ampirik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 189-199. <https://doi.org/10.30794/pausbed.1171163>
- Çelik, H., & Erdemli, M. (2021). Doğrudan yabancı yatırımların ar-ge harcamaları üzerindeki etkisi: Seçili AB ülkeleri ve Türkiye için bir analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(4), 1158-1174. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.852395>
- Dünya Bankası. (2024). *International tourism, number of arrivals*. 23 Mayıs 2024'te Erişim Adresi <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?view=chart>
- Eberhardt, M., & Bond, S. (2009, October 07). *Cross-section dependence in nonstationary panel models: A novel estimator* (MPRA Paper, No. 17692). Munich Personal RePEc Archive. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/17692>
- Eberhardt, M., & Teal, F. (2010, November). *Productivity analysis in global manufacturing production* (Discussion Paper, No. 515). University of Oxford, Department of Economics. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:f9d91b40-d8b7-402d-95eb-75a9cbdc000>
- Gengenbach, C., Urbain, J. P., & Westerlund, J. (2016). Error correction testing in panels with common stochastic trends. *Journal of Applied Econometrics*, 31(6), 982-1004. <https://doi.org/10.1002/jae.2475>
- Gidey, K. (2021). The effect of tourism on current account balance in Ethiopia. *Journal of African Development Studies*, 8(2), 5-20. <https://doi.org/10.56302/jads.v8i2.3257>
- Hadri, K. (2000). Testing for stationarity in heterogeneous panel data. *The Econometrics Journal*, 3(2), 148-161. <https://doi.org/10.1111/1368-423X.00043>
- Harris, R. D., & Tzavalis, E. (1999). Inference for unit roots in dynamic panels where the time dimension is fixed. *Journal of Econometrics*, 91(2), 201-226. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(98\)00076-1](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(98)00076-1)

- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115, 53-74. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)
- İlhan, A. (2023). An investigation of the factors influencing external debt in emerging market economies. *International Journal of Social Inquiry*, 16(2), 497-509. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1284735>
- Kadir, N., & Yussof, K. (2010). The cointegration and causality tests for tourism and trade in Malaysia. *International Journal of Economics and Finance*, 2(1), 138-143. <https://doi.org/10.5539/ijef.v2n1p138>
- Kara, O., Çömlekçi, İ., & Kaya, V. (2012). Turizm gelirlerinin çeşitli makro ekonomik göstergeler ile ilişkisi: Türkiye örneği (1992-2011). *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 75-100.
- Keskin, A. (2017). Türkiye'de cari açık sorunu ve açığın finansman yapısı: 1989-2015 dönem analizi. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(3), 89-125.
- Koç, S., (2011). *Yükselen ekonomiler ve cari denge analizi*. Ekin Kitabevi.
- Kulendran, N., & Wilson, K. (2000). Is there a relationship between international trade and international travel? *Applied Economics*, 32(8), 1001-1009. <https://doi.org/10.1080/000368400322057>
- Kumar, M., Prashar, S., & Jana, R. K. (2019). Does international tourism spur international trade and output? Evidence from wavelet analysis. *Tourism Economics*, 25(1), 22-33. <https://doi.org/10.1177/1354816618788392>
- Lorde, T., Lowe, S., & Francis, B. (2013). Do tourism receipts contribute to the sustainability of current account deficits: A case study of Barbados. *International Journal of Tourism Research*, 15(6), 620-624. <https://doi.org/10.1002/jtr.1907>
- Malik, S., Chaudhry, I. S., Sheikh, M. R., & Farooqi, F. S. (2010). Tourism, economic growth and current account deficit in Pakistan: Evidence from co-integration and causal analysis. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 22(22), 21-31.
- Mercan, M. (2014). Feldstein-Horioka hipotezinin AB-15 ve Türkiye ekonomisi için sınanması: Yatay kesit bağımlılığı altında yapısal kırılmalı dinamik panel veri analizi. *Ege Akademik Bakış*, 14(2), 231-245. <https://doi.org/10.21121/eab.2014218054>
- Narayan, S., Narayan, P. K., & Tobing, L. (2021). Has tourism influenced Indonesia's current account? *Economic Analysis and Policy*, 69, 225-237. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2020.12.009>
- Odhiambo, N. M., & Saungweme, T. (2022). Does international tourism spur international trade in SSA countries? A dynamic panel data analysis. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 14(1), 75-95. <https://doi.org/10.1080/19407963.2021.2017730>
- Özcan, C. (2016). International trade and tourism for mediterranean countries: A panel causality analysis. *Theoretical and Applied Economics*, 23(1), 203-212.
- Pesaran, M. H. (2004, August). *General diagnostic tests for cross section dependence in panels* (Discussion Paper, No. 1240). IZA Institute for the Study of Labor. <https://doi.org/10.2139/ssrn.572504>
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312. <https://doi.org/10.1002/jae.951>
- Pesaran, M. H., & Tosetti, E. (2007). *Large panels with common factors and spatial correlations* (Discussion Paper, No. 3032). IZA Institute for the Study of Labor. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1017518>
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127. <https://doi.org/10.1111/j.1368-423X.2007.00227.x>
- Rafiq, A., Aamir, A. M., & Nadeem, M. (2023). Asymmetric impact of tourism on the balance of payments in Pakistan: Evidence from non-linear ARDL. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 39(4), 1210-1225. <https://doi.org/10.1108/JEAS-12-2020-0212>
- Saçık, S. Y., Akar, G., & Gülmez, Z. (2019). Turizm gelirlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 303-316.
- Surugiu, C., & Surugiu, M. R. (2011). Causality between tourism exports and trade openness: Empirical analysis for Romanian tourism. *Revista Tinerilor Economisti*, 1(17), 100-109.
- Şit, M. (2016). Türkiye ekonomisinde net turizm gelirlerinin cari işlemler açığını azaltmadaki etkisinin analizi: 1980-2015 dönemi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 57-67. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuibf/issue/27841/294660>
- Thano, R. (2015). The impact of tourism on the balance of payments. *American Journal of Economics, Finance and Management*, 1(5), 529-536.
- Topal, M. H. (2017). Vergi yapısının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: OECD ülkelerinden ampirik bir kanıt. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 183-206. <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.3.13>
- Topal, M. H., & Ünver, M. (2016). Yolsuzluğun belirleyicileri: kırılğan ekonomiler için panel eş-bütünleşme analizi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 58-68.
- Turan Koyuncu, F. (2015). Turizm gelirlinin Türkiye'nin makroekonomik performansına katkısı: Ekonometrik bir çözümleme. *Journal of International Social Research*, 8(38), 959-968. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153813701>
- Türkmen, N. C. (2018). Türkiye'nin cari işlemler hesabı açıklarını belirleyen etmenlerin tespiti. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 530-543. <https://doi.org/10.29106/fesa.403039>

- Uslu, H. (2020). Türkiye'de turizm gelirlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 12(1), 38-67.
- Walterskirchen, E. (1998). Reasons for Austria's current account deficit. *Austrian Economic Quarterly*, 3(1), 19-24.
- Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the fisher effect. *Journal of Applied Econometrics*, 23(2), 193-233. <https://doi.org/10.1002/jae.967>

Extended Abstract

International tourism activities are one of the substantial sources of foreign currency, especially in countries where mass tourism is developed. Increasing the share of the increasing tourism demand in the world appears as a potential policy tool in financing the current account deficit, which causes significant economic instability. Analyses of different countries and regions generally support this view, concluding that tourism revenues positively affect the current balance (Walterskirchen, 1998; Thano, 2015; Şit, 2016; Gidey, 2021). However, there are also analyses suggesting that this effect is weak in the long term (Lorde et al., 2013), that tourism revenues can partially solve the current account deficit problem (Narayan et al., 2021), and even that tourism harms the current account balance in the short term (Uslu, 2020). This study aims to enlighten the long-term relationship between tourism and the current account deficit by empirically investigating the existence of this link for the Mediterranean Basin. Our research examines whether tourism development can be employed as a policy tool to support the long-term financing of the current account deficit in Mediterranean Basin countries.

In the literature, empirical studies investigating the relationship between current account balance/foreign trade balance and tourism have mainly focused on cointegration and causality relations. Such as Vector Autoregressive (VAR) analysis, Granger Causality Analysis, Autoregressive Distributed Lag Bound (ARDL), and Nonlinear Autoregressive Distributed Lag Bound (NARDL) test approaches were used as analysis techniques. The studies investigating the cointegration relationship found a long term relationship between current account balance/foreign trade balance and tourism through different samples. In this study, we examine the relationship between current account balance and tourism demand for the economies of the Mediterranean basin whose data can be available (Albania, Bosnia-Herzegovina, Morocco, Spain, Italy, Cyprus, Malta, Egypt, Slovenia, Tunisia, and Türkiye) for the 1998-2019 period. In the analysis, in addition to the ratio of the current account balance to gross domestic product (GDP) and the number of international tourists, GDP, nominal exchange rate, and inflation rate variables were used. All variables except the exchange rate were obtained from the World Bank's World Development Indicators database, and exchange rate variables were obtained through the Federal Reserve Economic Data (FRED). We used the number of international tourists, GDP, and exchange rate in the annual percentage changes, and considered other variables at level values. Lastly, all series have been standardized in order to prevent possible level differences between series. In our analysis, the dependent variable is the current account balance, and the explanatory variable is the number of international tourists, and the control variables are GDP, exchange rate, and inflation.

Empirical findings obtained for the period 1998–2019 show that as the number of international tourists in the Mediterranean Basin countries increases, this has a positive impact on the current account balance of the host country. On the other hand, we can say that increases in exchange rate and inflation, which are control variables, have a negative impact on the current account balance. The findings parallel with empirical findings that international tourism demand positively affects the current account balance in the literature. The results show that tourism can be used as a policy tool in financing the current account deficit in the Mediterranean Basin economies. However, while implementing this policy, it is clear that the negative effects of inflation on the current account balance should not be ignored. Due to the increase in international tourism demand, upward pressure on the general price level is likely to occur. Therefore, it is very important that the international tourism policy is accompanied by a tight monetary policy that aims to slow down the increase in total demand that may cause inflationist pressure.